

Я.Р. Самуйлік (Брэст, Брэсцкі дзяржаўны тэхнічны ўніверсітэт)

ГАВОРКА ВЁСКИ БАГДАНАЎКА ЛУНІНЕЦКАГА РАЁНА: ГІСТОРЫЯ І СУЧАСНАСЦЬ

Вёска Багданаўка – адміністрацыйны цэнтр аднайменнага сельсавета – размешчана за 30 км ад раённага цэнтра горада Лунінца. Дакладная дата ўзнікнення паселішча невядомая. Аднак на Генеральнай карце “Беларускія землі ў канцы XVIII ст.” Багданаўка ўжо значыцца. Гэта карта адлюстроўвае паселішчы, якія былі на нашых землях да першага падзелу Рэчы Паспалітай у 1772 г. Багданаўка зафіксавана ў вопісе зямельных уладанняў 1775 г. На той час яна адносілася да маёнтка Пагост Пінскага павета і была ва ўладанні старажытнага беларускага роду Друцкіх-Любецкіх. Пазней, як сведчаць гістарычныя крыніцы, у 1800 г. на тэрыторыі Пінскага павета былі фальварак і вёска з назвай Багданаўка, у якіх налічваліся 51 сялянскі двор, два двары чыншавай шляхты, 304 душы сялян, 11 – шляхты. У пачатку XX ст. паселішча ў складзе Пагост-Загародскай воласці Пінскага павета Мінскай губерні. На той час у фальварку налічваліся два двары і 8 жыхароў, у вёсцы – 168 двароў і 1210 жыхароў. З 7 ліпеня 1919 г. па 10 ліпеня 1920 г. Багданаўка акупавана польскімі войскамі. З 18 сакавіка 1921 г. паселішча ў складзе Польшчы, у Пагост-Загародскай гміне Лунінецкага павета, з 6 снежня 1922 г. – Пінскага павета Палескага ваяводства. З канца 1939 г. Багданаўка далучана да БССР. З 12 кастрычніка 1940 г. паселішча ў складзе Лунінецкага сельсавета Лунінецкага раёна Пінскай вобласці. Перад Вялікай Айчыннай вайной у Багданаўцы жыло 1637 жыхароў у 409 дварах. У пачатку ліпеня 1941 г. вёска акупавана нямецка-фашысцкімі захопнікамі. У 1943 г. у раёне Багданаўкі базіраваліся атрады партызанскай брыгады імя С.М. Кірава Пінскага злучэння, існаваў сямейны лагер для мясцовых жыхароў. У сярэдзіне красавіка 1944 г. у час блакады партызан атрада “За Радзіму” карнікі спалілі ў вёсцы 395 двароў, знішчылі 34 жыхары, у Лунінецкі лагер быў вывезены 91 жыхар. Багданаўка вызвалена 10 ліпеня 1944 г. войскамі 55-й гвардзейскай

стралковай дывізіі 28-й арміі. На франтах і ў партызанскай барацьбе загінулі 65 жыхароў вёскі. Пасля вайны Багданаўка адрадзілася. Да 1962 г. вёска знаходзілася ў складзе Лагішынскага раёна. Потым Багданаўка далучана да Лунінецкага раёна і ўключана ў склад Лунінецкага сельсавета. У 1980 г. (па іншых звестках – з 11 жніўня 1981 г.) Багданаўка – цэнтр сельсавета Лунінецкага раёна Брэсцкай вобласці. На 1 сакавіка 2017 г. тут налічвалася 1459 жыхароў і 554 двары [1, с. 204; 3, с. 39, 67–71, 109, 178; 4, с. 18, 80–81, 157–159, 190–191, 214; 5, с. 210; 10, с. 18, 71; 14; 15].

Для запісу дыялектнага матэрыялу намі былі выкарыстаны наступныя апытальнікі: “Праграма лінгвістычнага мікраатласа Выганаўскага Палесся” (уклучала 117 пытанняў, з іх 38 – па фанетыцы, 33 – па марфалогіі і 46 – па лексіцы), т.зв. новая праграма (налічвала 230 пытанняў пераважна па лексіцы). На аснове першага апытальніка былі складзены і выдадзены рэгіянальныя лінгвістычныя атласы “Гаворкі Выганаўскага Палесся” (2009) і “Атлас гавораў Выганаўскага Палесся” (2013) [11; 12].

Дыялектны матэрыял у в. Багданаўка (мясц. назва: *Буданьіўка*; жыхары: *буданьіўцы, буданьіўец, буданьіўчанка*) быў запісаны ў жніўні 1987 г. ад мясцовых жыхароў Мелюх Яўгеніі Рыгораўны, 1930 года нараджэння, Мялешкі Вольгі Адамаўны, 1933 года нараджэння, Кавалевіч Еўдакіі Пятроўны, 1950 года нараджэння, Мелюх Марыі Ананьеўны, 1955 года нараджэння, Ільючык Веры Канстанцінаўны, 1966 года нараджэння. Разгледзім асноўныя фанетычныя, марфалагічныя і лексічныя асаблівасці гаворкі вёскі Багданаўка Лунінецкага раёна.

Вывучанай гаворцы ўласцівы шасціфанемны склад галосных гукаў [i], [ы], [e], [a], [o], [y]. У першую чаргу адзначым такую адметную рысу дадзенай гаворкі, як захаванне гістарычнага *o ў ненаціскным становішчы пасля цвёрдых зычных, г.зн. **оканне**: *улово́, дорбо́у, корбо́ва, молоко́, с'іно, л'іто, жы́то, высо́ко, садбо́к, травá* і інш. [6, к. 1].

Найбольш яркая і паказальная асаблівасць націскага вакалізму даследаванай гаворкі – гэта пераважна рэалізацыя галоснага [i] на месцы націскага этымалагічнага *ѣ: *л'іс, с'іно, л'іто, сн'іу, в'іт'ор, хл'іў, хл'іў* і інш. [6, к. 34]; але *рычка, ўрых, порызав*.

Наступнай значнай і адрознай адметнасцю вывучанай гаворкі з'яўляецца вымаўленне гука [ы] на месцы гістарычнага *o ў новых закрытых складах пад націскам: *был'и, выз, вын, выл, п'идеш, коры́ўка, ныс, стыл, кын'і* і інш. [6, к. 35; 7, с. 388].

Істотная і выразная асаблівасць дадзенай гаворкі – гэта наяўнасць галоснага [e] ў наступных пазіцыях: на месцы этымалагічных *е, *ѣ ў першым пераднаціскным складзе пасля губных: *весна́, бедá, мешо́к,*

ведро, песок; на месцы гістарычных *е (*ь) пасля этымалагічных *з, *н, *с, *т, *д: *земл'а, нема, село, тепёр, ден'ок* [6, кк. 5, 6; 7, с. 323, 327].

Паказальнай адметнасцю даследаванай гаворкі з'яўляецца таксама рэалізацыя гука [e] на месцы гістарычнага *ѣ ў паслянаціскных складах у словах тыпу *зйеу, памет'* [6, к. 19]. Аднак у пераднаціскных складах у акрэсленай пазіцыі ўжываецца гук [a]: *вз'ала* і інш.

І апошняя значная асаблівасць вывучанай гаворкі ў галіне вакалізму – гэта вымаўленне галоснага [o] на месцы націскага і паслянаціскага этымалагічнага *е адпаведна ў наступных лексемах: *дал'око, юв'юс* 'авёс', але *мед; вёчор, бёроу* [6, кк. 29, 30, 33; 7, с. 366].

Найбольш яркай і адрознай адметнасцю сістэмы кансанантызму дадзенай гаворкі з'яўляецца розная рэалізацыя губных і пярэдняязычных: губныя цвёрдыя перад гістарычнымі *е (ва ўсіх пазіцыях), *ѣ (у ненаціскных складах): *весна, бёроу, вёчор, до менé, бедá, мешок, ведро, песок* [6, к. 53; 7, с. 467]; этымалагічныя *з, *н, *с, *т, *д цвёрдыя перад гістарычным *е (*ь): *земл'а, нема, село, тепёр, ден'ок* [6, к. 55; 7, с. 469]; губныя і этымалагічныя *з, *н, *с, *т, *д пераважна цвёрдыя, часам – мяккія перад гістарычным *і: *забыраты, ловыты, мыска, робыты*, але *н'исаты* [6, к. 52; 7, с. 465]; *н'ювка, косыты, ходыты*, але *з'има* [6, к. 55; 7, с. 469]; этымалагічны *л паслядоўна мяккі перад гістарычнымі *е, *і: *ал'е, л'ед', нол'е; кол'і, л'іпа, л'іты, ходыл'і*.

Істотная адметнасць даследаванай гаворкі – гэта ацвярдзенне этымалагічных паўмяккіх *д, *т перад *е, *і: *ден', тепёр; тыхо ходыты*. Гістарычныя ж мяккія *д, *т захаваліся перад націскным *ѣ і на канцы дзеясловаў у форме трэцяй асобы адзіночнага і множнага ліку: *д'ід, т'ін'; вын ходыт', носьт', вонь ход'ат', нос'ат'* [6, кк. 56, 57; 7, с. 472–473, 475].

Выразнай асаблівасцю вывучанай гаворкі з'яўляецца захаванне цвёрдых зычных у этымалагічных спалучэннях *гы, *кы, *хы, што ўзніклі пры ўтварэнні поўных форм прыметнікаў, а таксама ў пазіцыі перад галосным [e] у прыметніках ніякага роду адзіночнага ліку: *дбывыі, короткый, тыхый; дбыве, коротке, тыхе*.

Паказальная асаблівасць дадзенай гаворкі – гэта наяўнасць цвёрдых гістарычных *ж, *ш, *ч у пэўных пазіцыях: *жар, жыто, на межы, на мыжы, шатка, хол'ешына* 'вольха, алешына', *лухачы* 'буякі', *учы, волочыты* 'баранаваць' і інш. Аднак этымалагічны *р у гаворцы пераважна цвёрды, часам – мяккі, гістарычны *ц – як цвёрды, так і мяккі (зрэдку – паўмяккі): *рычка, ўрых, порызав, порáдок, на дворы* [6, к. 42], але *стр'их* 'стрэх'; *цеп, цацка, хлопцы, молодыца, улыца* і *ц'ітка, ц'ытка, бл'інц'і, на конц'і*.

Значнай адметнасцю даследаванай гаворкі з'яўляецца зычны *в, што паходзіць з *в, *л. У пазіцыі перад галосным ён даў рэфлекс губна-зубнога [v]: *váta, voda, vól'nyj, vylky, v'it'or, pl'ivú* 'плыву' і інш. Зафіксаваны гэты зычны і ў пачатковым становішчы перад зычнымі: *vz'alá, vmyvátysa, v l'isy* і інш. Аднак у пазіцыі пасля галоснага гука перад зычным і на канцы слова зычны [e] (<*в, *л) даў пераважна рэфлекс губна-губнога [w]: *lávka, právda, dvuzyj, kupyw, yow'ys* 'авёс' і інш., але *xl'iv* і *xl'iv*.

Істотная асаблівасць вывучанай гаворкі, як і літаратурнай мовы, – гэта вымаўленне фрыкатыўнага зычнага [ɣ]: *yustyj, yorod, yurok, novze yad'uka, z noyы* і інш.

Адрознай адметнасцю дадзенай гаворкі з'яўляецца захаванне звонкіх зычных у канцавым становішчы: *дуб, выз, ныж, ўолод* і інш. [6, к. 45]. Аднак у сярэдзіне слова звонкія зычныя перад глухімі ў адных словах захаваліся, у другіх – адбылася асіміляцыя па глухасці: *рубка, радз'ужка* 'палатняная коўдра' і інш. [6, к. 46]; *каска, заўадка, нышка* і інш.

Паказальная асаблівасць даследаванай гаворкі – гэта рэалізацыя на месцы гістарычнага спалучэння “мяккі зычны + ь” у становішчы паміж галоснымі падоўжаных зычных: *зі'л'л'е, нас'ін'н'е* [6, к. 64].

І апошняй яркай і выразнай адметнасцю вывучанай гаворкі ў галіне кансанантызму з'яўляецца наяўнасць пратэтычнага [y] перад галоснымі [a], [o], [y], [i]: *yanúca, yarabyна* 'рабіна', *yoráty, yostryj, yóчы, yol'éшына* 'вольха, аleshына', *nyubodnoyo, yushák* 'вушак /бакавы брус у дзвярной асадзе/', *yundyk* 'індык', *yúney* 'іней' і інш., але *ósen', yl'íca* [6, к. 47; 7, с. 438].

Значнымі асаблівасцямі характарызуецца дадзеная гаворка і ў галіне марфалогіі. Назоўнікі мужчынскага і ніякага роду другога скланення з асновай на мяккі і зацвярдзелы зычны ў творным склоне адзначаны з канчаткам *-em*: *кон'ém, рубл'ém, ножém, йайцém*.

Назоўнікам жаночага і мужчынскага роду адзіночнага ліку першага і другога скланенняў з асновай на зацвярдзелы зычны ў месным склоне ўласцівы канчаткі *-ы, -і*: *на межы́, на дворы́, на концэ́і* [6, кк. 68, 76, 77; 7, с. 508]. Назоўнікі жаночага, мужчынскага і ніякага роду адзіночнага ліку першага і другога скланенняў з асновай на цвёрды і мяккі зычны ў месным склоне ўжываюцца з канчаткамі *-ы, -і*: *в хаты́, в лісы́, в носы́, в полі́* [6, к. 18].

Формы клічнага склону агульных назоўнікаў і ўласных імёнаў жаночага роду адзіночнага ліку зафіксаваны з канчаткамі *-ы, -о, -е*: *маты́; ма́мо, ба́бо; ба́б'е, Vál'e, Hád'e, Mán'e*.

Назоўнікам жаночага роду множнага ліку першага скланення ў родным склоне характэрны канчатак *-ей*, зрэдку – нулявы канчатак:

бабэй, уоловэй, йамей, дорочэй, хатэй; стр'іх [6, к. 101]. Прыметнікі мужчынскага роду адзіночнага ліку ў назоўным склоне пашыраны з націскным і ненаціскным канчаткам *-ый*: *малодый, старый, малый, новы, добрый, хоршы* [6, кк. 110, 111].

Яркая і адрозная адметнасць даследаванай гаворкі – гэта т.зв. “сцягнутыя” аднаскладовыя націскныя і ненаціскныя канчаткі *-а, -е* ў назоўным склоне адзіночнага ліку жаночага і ніякага роду або поўны двухскладовы націскны і ненаціскны канчатак *-еіе* ў тым жа склоне і ліку ніякага роду: *молода, стара, нова, добра; молодэ, старэ, нове, солодке, хоршые; молодэйе, старэйе, новейе, солодкейе, хоршыейе* [6, к. 115]. Акрамя таго, прыметнікі ў назоўным склоне адзіночнага ліку жаночага роду, як і ў літаратурнай мове, маюць тут націскны і ненаціскны канчатак *-айа*: *молодайа, старайа, новайа, добрайа* [6, кк. 112, 113].

Інфінітыў дзеясловаў з асновай на галосны адзначаны пераважна з суфіксам *-ты*, часам – *-т'*: *ходыты, робыты, спаты*, але *мутыты* і *мутыт* ‘маніць’, *чепат* ‘чапаць’, *корыт* ‘карыць /абчышчаць дрэва ад кары; акорваць/’ [6, к. 173; 7, с. 701].

Дзеясловам першага і другога спражэнняў у трэцяй асобе адзіночнага і множнага ліку ўласцівы канчаткі *-е, -ыт', -ут', -ат'*: *вын ідэ, несэ, ходыт', носыт', вонь ідут', несут', хад'ат', нос'ат'* [6, кк. 148, 153, 156, 157].

Зваротныя дзеясловы ў вывучанай гаворцы ўжываюцца з постфіксамі *-ца, -са (-со)*: *умывацца, мывагыса, брацца, братыса, робыцца, робыгыса, звацца, зватыса, бойгуса, купайгуса, бойавса, купавса, н'ішчо зробылосо* [6, к. 165].

Выразная і адрозная асаблівасць дадзенай гаворкі – гэта аднаўленне форм інфінітыва на *-ты* з захаваннем заднеязычных [к], [у] у аснове: *пекты, с'ікты, стрыгты*. Да таго ж і ў форме трэцяй асобы множнага ліку цяперашняга часу падобныя дзеясловы захоўваюць названыя зычныя: *пекут', секут', стрыгут'* [2, с. 316–318; 6, к. 178, 179; 7, с. 717, 724; 13, с. 64, 116, 184–185].

Разгледзім яшчэ пэраг найбольш істотных адметнасцей даследаванай гаворкі. Назоўнік *чобаты* [боты] ў месным склоне множнага ліку мае наступную форму: у *чоботах*. Асабова-ўказальныя займеннікі трэцяй асобы мужчынскага, жаночага і ніякага роду адзіночнага і множнага ліку *ён, яна, яно, яны* адзначаны з фанематычна-марфалагічным варыянтам: *вын, вона, вонó, воньі*. Адносна-пытальнаму займенніку *што*, няпэўнаму займенніку *нешта*, зваротнаму дзеяслову *смягца* ў трэцяй асобе адзіночнага ліку, дзеяслову *вісэць* у трэцяй асобе множнага ліку ў словазлучэнні (прэдыкаце) *гадзіннік (часы) вісэць*, дзеяслову *ліць* у трэцяй асобе адзіночнага ліку ў словазлучэнні *я лью ваду* ўласцівы

фанематычныя і акцэнтныя варыянты: *шчо, шо; н'ішчо; смейыцца; часы* *v'ic'at'*; *йа л'л'у воду*. [6, кк. 63, 133; 7, с. 590].

Характарызуецца гэта гаворка і сваім адметным слоўнікам: *бáл'ка* 'бэлка /брус, які апіраецца на сцены і службыць падтрымкай насцілу (падлогі, столі і пад.)/', *бан'кы* 'бурбалкі /паветраныя шарыкі на вадзе (звычайна ў час дажджу) або іншай вадкасці/', *б'ілы ўрыб, ўрыб* 'баравік', *бод'кы* 'іглападобнае лісце хвойных дрэў і кустоў', *ббчечка* 'ячэйка на мёд у сотах', *бўс'ко* 'бусел', *бўс'ко кл'екече* 'бусел клякоча', *берэмн'е* 'бярэмя', *v'ітка* 'мяцёлка, колас на просе і аўсе /суквецце гэтых злакаў/', *v'ійаты* 'ачышчаць абмалочанае збожжа', *vówчые, vówчы* 'неядомыя грыбы', *vóло* 'валлэ /у птушак/', *волочыты* 'баранаваць', *вўдраw зэмл'у* 'абрабіць новае поле', *въл'л'іва, л'івен'* 'лівень /моцны, праліўны дождж/', *въм'ітаты* 'вымятаць', *въмн'е* 'вымя /у каровы/', *вўчавкы* 'мякаць у гарбузе', *v'іун* 'уюн', *ўарабына* 'рабіна', *ўарабей* 'верабей', *Гол'екс'ій* 'Аляксей', *Гол'эна* 'Алена', *ўол'эшына* 'вольха, алешына', *ўорых* /*n'epoуоранейe пól'e/* 'агрэх /дрэнна ўзараная пры ворыве лапіна зямлі/', *ўрыва* 'пропуск у кашэнні', *ўузыр* 'ніжня частка снапа', *ўук* 'рэха', *ўул'анка* 'арэлі, гушкалка', *ўул'ацца* 'калыхацца на арэлях, гушкалцы', *ўўсен'* 'вусень', *ўушак* 'вушак /бакавы брус у дзвярной асадзе/', *ўындык* 'індык', *ўыней* 'іней', *дз'овб* 'халадзец, квашаніна', *деревл'аны* 'драўляны', *дерево* 'стрэмка', *д'анна* 'дзядзіна /дзядзькава жонка; цётка/', *йейер* 'аер /расліна з доўгім мечаподобным лісцем і тоўстым паўзучым карэнішчам, якая мае своеасаблівы востры пах/', *йейжык* 'вожык', *жáба, рабáя* 'рапуха /палявая жывёліна, падобная на жабу, з бугрыстай скурай шэрага, земляністага колеру/', *жарлó* 'джала ў пчалы', *жмак* 'пласт сена', *журахвўны* 'журавіны', *жерев'йáтко, жереб'йá* 'жарабя', *зпл'ітаты* 'заплятаць', *затóвка* 'здор /нутранае свіное сала/', *збоз* 'збожжа', *зел'інкы* 'зялёнкі /ядомыя пласціністыя грыбы з зялёнай ці зеленавата-бурай шапкай/

Такім чынам, гаворка вёскі Багданаўка Лунінецкага раёна характарызуецца цэлым комплексам фанетычных, марфалагічных і лексічных асаблівасцей і адносіцца да сярэднезагародскіх гаворак, адной з чатырох асобных разнавіднасцяў заходнепалескіх, або загародскіх, гаворак [8, с. 22–24, 38–39; 9, с. 151–157, 201–202, 204–208].

Спіс выкарыстанай літаратуры

1. Беларуская энцыклапедыя : у 18 т. / рэдкал.: Г. П. Пашкоў (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск : БелЭн, 1996–2004. – Т. 2 : Аршыца – Беларусцы. – 1996. – 480 с.: іл.
2. Булыка, А. М. Гістарычная марфалогія беларускай мовы / А. М. Булыка, А. І. Жураўскі, І. І. Крамко. – Мінск : Навука і тэхніка, 1979. – 328 с.

3. Вялікі гістарычны атлас Беларусі [Карты] : у 4 т. / Дзярж. кам. па маёмасці Рэсп. Беларусь ; рэдкал.: В. Л. Насевіч (гал. рэд.) [і інш.]. – [Маштабы розныя]. – Мінск : Белкартаграфія, 2013. – Т. 2. – 2013. – 1 атлас (347, [4] с.).
4. Вялікі гістарычны атлас Беларусі [Карты] : у 4 т. / Дзярж. кам. па маёмасці Рэсп. Беларусь ; рэдкал.: В. Л. Насевіч (гал. рэд.) [і інш.]. – [Маштабы розныя]. – Мінск : Белкартаграфія, 2016. – Т. 3. – 2016. – 1 атлас (348, [3] с.).
5. Гароды і вёскі Беларусі : энцыклапедыя : у 15 т. / рэдкал.: Г. П. Пашкоў (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск : БелЭн, 2007. – Т. 4, кн. II : Брэсцкая вобласць. – 608 с.: іл.
6. Дыялекталагічны атлас беларускай мовы / Р. І. Аванесаў [і інш.]; Акад. навук БССР, Ін-т мовазнаўства ; пад рэд. Р. І. Аванесава. – Мінск : АН БССР, 1963. – [2] с., VIII, 338 к.
7. Дыялекталагічны атлас беларускай мовы : уступ. арт., давед. матэрыялы і камент. да карт / Р. І. Аванесаў [і інш.]; Акад. навук БССР, Ін-т мовазнаўства ; пад рэд. К. К. Крапівы, Ю. Ф. Мацкевіч. – Мінск : АН БССР, 1963. – 970 с.
8. Клімчук, Ф. Д. Гаворкі Заходняга Палесся: фанетычны нарыс / Ф. Д. Клімчук ; рэд. М. І. Талстой ; Акад. навук БССР, Ін-т мовазнаўства. – Мінск : Навука і тэхніка, 1983. – 126 с.
9. Крывіцкі, А. А. Дыялекталогія беларускай мовы : дапам. для філал. спецыяльнасцей ВНУ / А. А. Крывіцкі. – Мінск : Выш. шк., 2003. – 293 с.
10. Памяць: Лунінецкі раён: гісторыка-дакументальныя хронікі гарадоў і раёнаў Беларусі / уклад. Т. В. Канапацкая. – Мінск : Беларусь, 1995. – 791 с.: іл.
11. Самуйлік, Я. Р. Атлас гаворак Выганаўскага Палесся / Я. Р. Самуйлік ; Брэсц. дзярж. тэхн. ун-т. – Брэст : БрДТУ, 2013. – 322 с.
12. Самуйлік, Я. Р. Гаворкі Выганаўскага Палесся : лінгвіст. атлас для студэнтаў філал. фак. ун-таў / Я. Р. Самуйлік ; Брэсц. дзярж. ун-т. – Брэст : БрДУ, 2009. – 199 с.
13. Янкоўскі, Ф. М. Гістарычная граматыка беларускай мовы : вучэб. дапам. для філалаг. фак. пед. ін-таў / Ф. М. Янкоўскі. – 2-е выд., выпр. і дап. – Мінск : Выш. шк., 1983. – 271 с.
14. Багданаўка [Электронны рэсурс] // Вікіпедыя. – Рэжым доступу: https://be.wikipedia.org/wiki/Аграгарадок_Багданаўка#.D0.93.D1.96.D1.81.D1.82.D0.BE.D1.80.D1.8B.D1.8F. – Дата доступу: 14.12.2017.
15. Багданаўка [Электронны рэсурс] // Звязда. – Рэжым доступу: <http://zviazda.by/be/news/20150430/1430341818-bagdanauka>. – Дата доступу: 14.12.2017.